

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE ECCLESIA|| TRIVMPHANTE,|| TRIBVS LIBRIS|| EXPLICATA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

X. An sint festi dies à Christianis celebrandi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53909](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53909)

CAPVT X.

An sint dies festi à Christianis celebrandi.

POSTREMA restat quæstio de festis. Differemus autem primò, de festis in genere. Secundo, de die Dominica. Tertio, de Paschate. Quarto, de ceteris festis Domini. Quintò, de festis Sanctorum.

Quod igitur ad primum attinet, de celebratione festorum in vniuersum, tres sunt errores. PRIMVS veterum Eubionitarum, qui existimabant debere Christianos seruari dies festos noui & veteris Testamenti, id est, Sabbathum & Dominicam, vt Eusebius refert lib. 3. hist. cap. 27. Eundem errorem tempore B. Gregorij quidam renouare voluerunt, vt patet ex lib. 11. epist. 3. idem hoc tempore seruant Christiani, qui in Æthiopia degunt, qui in eodem honore habent Sabbathum, & Dominicam. Argumentum eorum est, quia Exod. 31. de Sabbatho dicitur: *Pactum est sempiternum, & signumq; perpetuum.*

ALTER error est Petrobrusianorum, vt patet ex lib. 3. cap. 5. vitæ B. Bernardi: & VValdensium, vt docet Guido in sua summa: & VViclefistarum, vt refert Thomas VValdensis tomo 3. tit. 16. cap. 140. qui omnia festa tollebant, tanquam si festi dies ad cæremonias Iudæorum solùm pertinerent.

Argumenta eorum erant tria loca B. Pauli. PRIMVS Rom. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem,* id est, alius putat vnum diem esse sanctum, alium proprium; alius verò omnes dies putat esse æquales: & licet Paulus toleret in Romanis errorem illum de discretionem dierum, quia nondum erant instructi plenè; tamen clarè indicare videtur esse errorem. SECUNDVS est Galat. 4. *Dies obseruatis, & menses, & annos. timeo vos, ne frustra laborauerim in vobis.* TERTIVS locus est Colossen. 2. *Nemo sit iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.* AD HÆC addunt ex Patribus rationem; nam Sabbathum, quod mandatum fuerat Iudæis carnaliter obseruandum, nimirum vt abstinerent ab operibus seruilibus; nobis mandatum est

spiritua-

spiritualiter, vt scilicet vacemus à peccatis, quæ sunt opera verè seruilia: quæ sententia est sanctorum Patrum; Ambrosij in cap. 13. Lucæ; Hieronymi in cap. 4. ad Gal. Augustini epist. 119. & Gregorij lib. II. epist. 3.

TERTIVS error est Lutheranorum, & Caluinistarum, qui admittunt dies festos, sed ita admittunt, ac si non admitterent. Summa doctrinæ eorum in his capitibus consistit. PRIMVM docent, festos dies celebrare esse iure diuino & naturali præceptum, probant ex decalogo; nam licet præceptum de Sabbatho sit aliquo modo cæremoniale, est tamen aliquo modo etiam naturale, alioqui in decalogo positum non fuisset. Præterea, quia natura ipsa docet, oportere nos aliquando feruari ab operibus corporalibus, tum vt vacemus Deo, & conueniamus in Ecclesia ad verbum Dei audiendum: tum etiam vt aliquam remissionem concedamus famulis, & operariis nostris; & in hoc primo non dissentimus.

SECUNDO docent, quia ius diuinum non determinauit certos dies, quibus Christiani feruari debeant, debere eos determinari ab Ecclesia, id est, à pastoribus, consentiente populo. & in hoc etiam non multum dissentimus; solum enim displicet, quod putant necessarium populi consensum. Christus enim potestatem gubernandæ Ecclesiæ non tribuit Apostolis cum ea conditione, si populus consentiret, sed simpliciter. verùm de hac re alibi diximus.

TERTIO docent, dies determinatos ad feriandũ non debere haberi ceteris sanctiores, quasi mysterij aliquid, vel piæ significationem cõtinerent: sed solum haberi tanquam determinatos, disciplinæ, & ordinis, ac politiæ causa, ita vt cum hac determinatione simul consistat æqualitas dierum, & in hoc nos accusant, quasi habeamus discrimen dierum more Iudaico; & probant assertionem suam ex locis Pauli supra citatis. Paulus enim reprehendit discrimen dierum; ac certè non reprehendit discrimen necessarium ad ordinem, & politiæ, ergo discrimen religiosum, & cæremoniale, quale erat Iudæorum, & quale esse videtur (vt ipsi dicunt) Christianorum, qui ob similes significationes dies mysticos habent, & colunt.

QUARTO docent, determinationem dierum non obligare Christianos in conscientia, nisi ratione scandali, vel contemptus. & in hoc etiam arguunt Catholicos, quod obligent fideles humanis præceptis. Porro sententiam suam Centuriatores probant, quia festorum observatio in primitiua Ecclesia habebatur res indifferens, & media, ut reuera est, ergo non potuit imponi postea sub necessitate, nam Paulus, & alij, modò colebant Sabbathum, modò Dominicam indifferenter. nam Act. 3. Paulus in Sabbatho concionatur. Ioannes autem Apocalyp. 1. mentionem facit Dominicæ.

Præterea quia Paulus, Gal. 4. resistit Pseudoapostolis volentibus introducere obligationem festorum. Deinde Heshusius idem probat, quia cum plura sint festa Christianorum, quàm Iudæorum, si eorum observatio ad peccatum obliget, erit intolerabilius iugum Christianorum, quàm fuerit Iudæorum. de quo tamen Petrus ait, Act. 15. *Nec nos, nec Patres nostri portare potuimus.* Addit Calvinus testimonium Socratis lib. 5. cap. 21. qui dies festos liberos esse voluisset, ac reprehendit impositam necessitatem.

QUINTO docent, non licere dies festos consecrare Sanctis vel Eucharistiæ, & multò minus conceptioni B. Mariæ sed de hoc infra suo loco. Hanc esse mentem hæreticorum, patet ex Magdeburgensibus Centur. 1. libro 2. cap. 6. colum. 503. ex Tilemano Heshusio lib. de D. C. erroribus Pontificiorum, tit. 26. ex Philippo in locis, in expositione decalogi; & ex Caluino lib. 2. Institut. cap. 8. §. 28. & sequentibus sed notanda sunt etiam singulorum singula mendacia, & ineptiæ.

Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 504. dicunt, tempore Aniceti cœpisse in Romana Ecclesia laborare mysterium iniquitatis, & se prodere semina Antichristi, quia nimirum Anicetus volebat Pascha non celebrari alio die, quàm Dominico. At hoc ipsum statuerunt eo tempore ferè omnium Ecclesiarum Concilia; & postea Nicænum primum, & idem seruant etiam Lutherani. Quid igitur garrunt contra Romanam sedem?

Tilemanus dicit, apud Pontificios pari honore cum celebrari.

berrimis festis totius Ecclesiæ coli dies sanctorum Innocentium, S. Gregorij, S. Annæ, & S. Catharinæ. At mendacium est. Hæc enim festa in plurimis locis non seruantur ex præcepto. ibidem Heshusius probat, festum corporis Domini esse reiiciendum, quia scriptum est; Non adorabis Deos alienos. vbi apertè significat, Christum sibi esse Deum alienum; nam festum corporis Domini propriè ipsi Christo dicatum est, ob beneficium instituti sanctissimi Sacramenti.

Philippus dicit, opera præcipuâ huius præcepti de sanctificatione Sabbathi, esse alere, ac honore afficere pios doctores: & peccata in hoc præceptum, esse, contemnere pios doctores, & nolle conferre ad eos alendos, & defendendos. Ita nimirum vtiliter seruantur festa pro ministris.

Calvinus dicit, cultum Sabbathi apud Christianos in eo consistere, vt ociemur ab operibus nostris, & Deum in nobis operari sinamus, id est, intelligamus nos carere libero arbitrio ad bonum, & quidquid agimus, esse peccatum. At certè, qui ita sabbathizant, nõ intrabunt in requiem Domini, sed in ignem detrudentur æternum. Igitur aduersus hos errores aliquot sententias proponemus.

PRIMA sententia. Nullo modo licet Christianis Sabbathũ Iudeorũ, aut alias ferias Testamenti veteris obseruare. Hæc est contra primum errorem. & probatur *PRIMO* ex tribus locis Pauli supra citatis Roman. 14. Galat. 4. & præcipuè Colos. 2. aded enim apertè Paulus reprehendit obseruatores Sabbathi, vt Ebionita propterea Paulum nõ reciperent, sed apostatam esse dicerent, teste Epiphanio hæresi 30. & Irenæo lib. 1. ca. 26. ex quo refellitur etiam commentum Magdeburgensium, qui dicunt, Paulum indifferenter coluisse Sabbathum, vel Dominicam.

SECUNDO probatur ex Concilio Laodiceno, cap. 29 vbi anathema dicitur iis, qui Sabbathum colunt, atque in eo vacant ab operibus.

TERTIO probatur ex Gregorio, epist. 3. lib. II. vbi ex professo hunc errorem refellit, ac dicit, Antichristum renouaturum Sabbathi culturam.

QUARTO

QUARTO ratione, quia Sabbathum erat præcipua cæ-
 remonia Iudaica, & præcipua figura Testamenti veteris, ut
 patet Coloss. 2. *Aut neomenia, aut Sabbathorum, quæ sunt
 Umbra futurorum, corpus autem Christi.* Igitur ubi Christus
 venit, Sabbathum necessariò finem habuit.

Ad argumentum autem, factum ex illis verbis Exod. 31.
 pactum est sempiternum, respondet Augustinus in quæsti-
 onibus in Exodum, q. 46. 124. & 139. ac PRIMO dicit, Sabbo-
 thum, & sacerdotium, aliq̄sque ritus Iudæorum dici pacta,
 & signa æterna, quia res æternas significabant. Sicut cum di-
 cimus, Deus est æternus, non significamus illas duas syllab-
 as, De, us, esse æternas, sed id, quod significant, esse æter-
 num.

SECUNDO respondet, Sabbathum, & alias quasdam
 cærimonias dici æternas, quia non fuerant imperatæ Iu-
 dæis vsque ad aliquod tempus definitum; ut cum diceba-
 tur, qui tetigerit mortuum, erit immundus vsque ad ve-
 speram: sed imperatæ fuerant seruandæ quousque Deus
 velleret, & proinde in æternum ex parte ipsorum, qui non
 poterant eas omittere pro arbitrio suo. Quod autem sa-
 cerdotium Aaronicum, & ceteræ cærimoniæ non essent
 reuera duraturæ in æternum, sed essent mutandæ à Deo,
 probat Augustinus ex Psalm. 109. *Iuravit Dominus, & non
 penitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem
 Melchisedech.* Cum enim de sacerdotio Christi dicitur,
non penitebit eum, indicatur, pœnituisse Deum sacerdo-
 tij Aaronici, id est, mutare illud constituisse. Nec enim in
 Deo est pœnitentia, nisi metaphoricè, quia videlicet mutat
 res aliquas, ut ij faciunt, quos earum rerum pœnitet. Possumus
 addere;

TERTIO cærimonias Iudaicas dici æternas, non sim-
 pliciter, sed donec duraret status illius Reipublicæ, id
 quod explicat Dominus, cum addit, vobis, aut in gen-
 tationibus vestris, aut filiis Israël, ut Exod. 12. *Celebrati-
 tis hunc diem solennem in generationibus vestris cultu sem-
 piterno.* Similia habentur de sacerdotio Exod. 28. & de Sab-
 batho Exod. 31.

SECUNDA

SECUNDA propositio. *Festa Christianorum non solum ratione ordinis, & politiae, sed etiam ratione mysterij celebrantur, suntque dies festi verè aliis sanctiores, & sacratiores, & pars quaedam diuini cultus.* Hæc est contra secundum & tertium errorem; nam tertius ferè coincidit cum secundo. Probatur PRIMO ex die Dominico; nam diem Dominicum omnes celebramus tam nos, quàm hæretici: at certum est diem illum celebrari in memoriam resurrectionis Domini, vt Augustinus dicit epist. 119. & fatetur etiã Calvinus libro 2. cap. 8. Instit. ergo non solum ratione ordinis festa celebrantur, sed etiam ratione mysticæ significationis.

RESPONDET Calvinus huic obiectioni, quam dicit fieri solere à suis etiam, qui crebrò mussitant, Dominicæ diei obseruationem ad discrimen dierum ab Apostolo prohibitum pertinere. Dicit autem duo; PRIMO diem Dominicum non seruari nisi propter ordinem Ecclesiæ, electum autem fuisse hunc diem, quia tali die Christus resurrexit. Cùm enim Christi resurrectione finitæ sint omnes Iudaicæ cæremoniæ, hoc die admonemur, nõ esse amplius inhærendum vmbri, & figuris.

At hæc solutio nihil valet; nam, si hunc diem colimus, vt admoneamur finitas esse vmbra Iudaicas, ergo colimus propter significationem. Nec enim dies aliter monet, quàm significando, & repræsentando, ergo non est sublata, sed mutata significatio, & discretio dierum. Præterea dies Dominicus, vt Augustinus docet lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 30. non solum est memoria resurrectionis, sed etiam vitam beatam præfiguratur. Igitur SECUNDO respondet, se non subiicere Ecclesiam seruituti huius diei, neque improbatum, si Ecclesiæ alium diem sibi eligant. At hæc solutio apertè demonstrat, Calvinum agnoscere etiam apud suos coli festa ob significationem, & cupere quidem abrogare diem Dominicum, sed non audere, quia nimis altè radicata, & stabilita sit hæc veritas.

SECUNDO probatur, quia alioqui tollendi essent solennes dies, natalis, passionis, resurrectionis, ascensionis Domini,

mini,

mini, & Pentecostes, quos de Apostolica traditione descendere, & in tota Ecclesia seruari docet Augustinus epist. 119. & quos etiam aduersarij coli volunt. Nam certū est, hos dies non seruari ratione ordinis, & politiæ, sed ratione significationis; nam in primis si solūm ratione ordinis seruantur, temerè constituti fuissent. Quis enim est iste ordo, vt inter diem passionis & resurrectionis, non sit nisi vnus dies medius; inter resurrectionis, & ascensionis sint quadreginta? inter ascensionis, & Pentecostes sint decem? inter Pentecosten, & Natale sint plus quàm sex menses? deinde si solūm ratione ordinis celebrantur festa, cur sequimur lunam in festis mobilibus inueniendis? item cur habent ista nomina, Pascha, Ascensio, &c. si nihil sacrum significant? Denique Patres disertè docent, festa ista celebrati ad significanda mysteria redemptionis, & ea externo ritu repræsentanda. Vide Augustinum epistola 119. & in Plal. 110. vbi prolixè disputat de mysteriis Paschæ, & aliorum festorum.

TERTIO idem probatur ex eo, quod dies festi à Patribus dicuntur sancti, sacri, mystici, & religiosè colendi; quæ cum ceteris diebus non sunt communia. AMBROSIVS serm. 68. *Dominica nobis venerabilis est, atq; solennis.* AVGVSTINVS præfatione in epist. Ioannis: *Quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, &c.* Idem lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 30. *Dies Dominicus Christi resurrectione sacratu est.* Lib. 20. contra Faustum, cap. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat.* Et serm. 251. *Dominicum diem Apostoli religiosa solennitate habendum sanxerunt.* Et LEO I. serm. 4. de Quadragesima: *Ingressuri, inquit, dies mysticos, &c.*

QUARTO, si solūm ratione ordinis distinguerentur dies festi ab aliis, omnes dies festi essent æquales, nec vnus alio maior. vna enim esset ratio celebritatis omnium at non ita est; nam Ignatius vocat diem Dominicam, diem regalem, & eminentissimum omnium dierum, epistola ad Magnesianos. Leo serm. 12. de Quadragesima vocat diem Paschæ festum omnium maximum. Nazianzenus orat. 2. de Pascha, dicit, Pascha esse festum festorum, & celebritatem celebratum, &c.

ro ceteris omnibus maiorem, quanto sol syderibus omnibus excellit. & oratione de obitu patris sui, dicit, Paschæ diem esse regem dierum. Chrysostronus homilia de S. Philogonio, diem natalem Christi festum maximum, & festorum metropolim vocat.

QVINTO, ratione ducta ex Scriptura. Observatio festorum, quæ præcipitur Exod. 20. ad cultum Dei pertinet; nam est præceptum Dei, & præceptum primæ tabulæ. sed illud præceptum est aliquo modo naturale, & ad nos pertinet, vt aduersarij concedunt: ergo etiam nos habere debemus aliquos dies, quorum observatio ad cultum Dei pertineat. Non habemus autem alia festa, quàm dies Dominicos, Pascha, Pentecosten, & similia; ergo horum observatio est cultus Dei, sancta, & religiosa. Licet enim determinatio huius aut illius diei sit facta ab hominibus: tamen ipsa substantia festi imperata est à Deo in prima tabula.

VLTIMO probatur hac ratione; Christus nascens consecrauit locum, id est, præsepe, moriens consecrauit crucem, resurgens consecrauit tumulum, vnde exiit, cur non etiam consecrauit tempus, id est, dies illos, quibus natus, vel passus, vel redditus fuit nobis deuicta morte? cur præ ceteris locis sanctus ille vocatur, vbi Dominus resurrexit? & præ ceteris non erit sancta dies illa in qua resurrexit? Præterea si templa, & altaria dicuntur domus Dei, & loca sancta, quia Deo sacrata sunt, nimirum vt in iis colatur Deus, cur non etiam sancti, & sacri erunt dies, qui cultui diuino sacrati sunt? Neque argumenta concludunt in contrarium.

Ad PRIMVM ex Rom. 14. *Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem.* Tres sunt expositiones. PRIMA Theodoret, & Theophylacti, & fortè etiam Chrysostroni, vt sensus sit; *Alius iudicat diem inter diem*, id est, aliquo die abstinere à carne suilla, & aliis cibis in lege prohibitis, alius omni die ab illis abstinere, vel nullo die abstinere. Sed non placet hæc expositio; nam cibi secundum legem immundi nunquam edi poterant, & ideo non est verisimile aliquos fuisse iudaizantium, qui ab illis modò abstinere, modò non abstinere. Nec tamen hæc expositio iuuat aduersarios.

SECUNDA

SECUNDA expositio est Origenis, Ambrosij, Oecumenij, Primasij, & Anselmi in hunc locum, qui hunc esse volunt sensum; Alius iudicat diem inter diem, alius omnem diem, id est, aliqui ieiunant certis diebus, vt feria IV. V. & VI. vel Sabbatho, alij ieiunant omni die, & vtrique rectè agunt. Hæc est vera, & literalis, & nobis maximè fauet.

TERTIA est B. Hieronymi lib. 2. in Iouinianum, quod Paulus loquatur de festis Iudæorū, & sensus sit; Alius discernit inter diem festum, & profanum secundum legem, id est, feriatur die Sabbathi, & in Kalendis, alius omnem diem dicit profanum, quod attinet ad legem Iudæorum. Hæc sententia non videtur mihi literalis, tum quia omnes veteres qui ex professo hunc locum exponunt, de ieiunio exponunt, non de festis; tum etiam quia Apostolus de cibis disputationem instituerat; tum denique, quia postquam dixerat: *Alius iudicat omnem diem*, subiungit: *Vnusquisq; in suo sensu abundet.* Quod certè non videtur fuisse dicturus, si de festis Iudæorum ageret, quæ obseruare iam cœperat malum esse. Tamen si propter B. Hieronymum admittatur, dico Apostolum non loqui de festis Christianorum, sed Iudæorum tantum; nam ipse etiam Paulus iudicabat diem inter diem, quod attinet ad festa Christiana, cum celebrabat Pentecostea, vt dicitur Act. 20. & consequenter etiam celebrabat Pascha, nam vt Epiphanius deducit hæresi 75. sine Paschate nulla est Pentecoste.

AT instat Calvinus; nam Paulus videtur eodem modo damnare discrimen dierum, quo discrimen ciborum; sed discrimen ciborum in lege Christiana nullum est, quæserat apud Iudæos, id est, propter significationem, igitur nec discrimen dierum esse debet propter significationem. RESPONDEO, à Paulo similiter reprobari discrimen ciborum & dierum ex lege Iudaica inductum: sed tamen in Ecclesia non esse eandem rationem ciborum, & festorum; nam ciborum delectus nõ est ab Ecclesia inductus propter significationem; dies autem festi instituti sunt ob significationem, non quidem talem, qualis erat Iudæorum, sed aliam & diuersam.

Ad SECUNDVM locum ex epistola ad Galat. duæ sunt responsiones

sponsiones. **P R I M A** Ambrosij in Gal. 4. & Augustini Enchirid. cap. 79. & in epist. 119. cap. 7. qui dicunt, Apostolum non loqui de obseruatione festorum, sed de obseruatione vana, & superstitiosa gentilium, qui dicebant; cras non proficiscar, quia talis est positio syderum; hoc anno non plantabo vineam, quia bissextus est.

S E C V N D A est omnium Græcorum, & Hieronymi, atque Augustini in hunc locum, qui dicunt, Paulum agere de festis Iudæorum. Quod etiam respondetur ad tertium locum ex epist. ad Coloss.

S E D contra; nam licet Apostolus propriè iudaizantes arguat, tamen simul etiam illos videtur arguere, qui eodem modo tempora, & dies obseruant: atqui nos idem facimus. Non enim sustulimus obseruationem certorum dierum, sed mutauimus. Præterea Hieronymus in hunc locum scribens, adfert duas solutiones, quæ ambæ videntur contra nos. **P R I M O** sic ait: *Ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, ut in unum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua conuenimus, sed quo quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo latitia maior oriatur.* **S E C V N D O** dicit, Christianis omnes dies esse æquales, sed propter seculares oportuisse constituere aliquos dies, quibus conuenirèt ad Ecclesiam.

Ad **P R I M V M** respondeo dupliciter. **P R I M O** cum Augustino contra Adimantum, cap. 16. vbi sic ait: *Illi, inquit, ea seruiliter obseruabant, non intelligentes ad quarum rerum significationes, & prænuntiationes pertinerent: hoc in eis culpatur Apostolus, & in omnibus qui seruiunt creatura potius quam creatori; nam nos quoque & Dominicum diem, & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festiuitates: sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obseruamus, sed qua illis significantur temporibus.* Exemplum de eo, qui adfert librum doctori, vel citharam magistro, cum ipse tamen nec legere, nec citharam pulsare sciat.

S E C V N D O respondeo, magnum est discrimen inter nostra festa, & Iudæorum; nam in primis illa post Christum ha-

Z Z Z z z z

bent

bent falsam significationem: nostra habent veram. Deinde illorum finis primarius erat significare futura, vt dicitur Coloss. 2. nostrorum autem finis primarius est agnoscere Dei beneficia, propter quæ festa singula instituta sunt. Deniq; summa præcepta in illis erat, non operari corporaliter: in nostris autem potissima præcepti pars est, interesse diuino sacrificio. vacare autem ab opere corporali, nobis præcipitur solum, ne distrahamur à Dei laudibus. Itaque nostra festa succedunt Iudaicis, non sicut in eadem hæreditate filius Patri, sed sicut lux vmbrae, & dies nocti, & exemplar figuræ. & illa dici poterant carnalia, nostra autem spiritualia.

Ad PRIMA verba Hieronymi dico, eum in prima solutione sua duas causas reddere festorum Christianorū. Vnam, vt honoremus Christi resurrectionem, & alia mysteria; & ex hac parte non potest negari, quin sit dies celebrior Paschatis, quam alij dies. Alteram, vt habeamus certum diem ratione ordinis; & quantum ad istam causam non est vna dies altera celebrior.

Ad SECUNDA verba eiusdem dico, eum in secunda solutione sua, cum dicit, Christianis esse dies omnes æquales, non intelligere simpliciter, & quoad omnia, sed solum quoad essentialia festi, & hoc remota Ecclesie lege; nam, vt ipse dicit, potest Christianus quotidie habere Pascha, & Pentecosten, & diem Dominicum: si nimirum quotidie audiat sacrum, communicet corpori Domini, recogitet diuina mysteria, & omissis operibus seruilibus totus Deo vacet. immo talis deberet esse vita clericorum, & religiosorum, propter quos omnes dies dicuntur feria. Hoc autem Iudæi habere non possunt, non enim eis licet quotidie immolare agnum Paschalem, vel erigere tabernacula, & similia. Cum hæc tamen æqualitate consistit, quod apud Christianos sit in æqualitate dierum; tum ex præcepto Ecclesie determinantis dies enim Dominicus repræsentat resurrectionem, quod non faciunt alij dies.

Ad rationem illam ex Patribus dico, Patres illos agere de ipso Sabbatho proprie dicto, non vt Sabbathum aliquando accipitur pro omni die festo, sed vt accipitur proprie pro die septimo.

Septimo. Dicunt enim Patres, ipsum Sabbathum mandatum Iudeis carnaliter, nobis autem spiritualiter, sed non sequitur, si non debemus celebrare Sabbathum ad literam externo ritu, non debere etiam nos celebrare Dominicam, & alia festa Christiana: immò S. Augustinus in eadem epist. 119. vbi dicit, nobis mandatum Sabbathum spiritualiter, ibidem dicit, nos agere debere diem Dominicam celebrem externo ritu.

TERTIA propositio. *Observatio certorum dierum festorum recte precipitur in Ecclesia lege obligante in conscientia, etiam citra contemptum, & scandalum.* Hæc est contra hæreticos huius temporis. sed antequam probetur, notandum est **PRIMO**, lege festorum duo quædam præcipi; Primò, vt omnes intersint Missæ sacrificio; Secundò, vt vacent ab opere seruili. Horum vtrumque requiri ad festi obseruationem aduersarij fatentur; nam licet ipsi damnent Missam, quatenus sacrificium est, tamen fatentur die festo oportere conuenire ad Ecclesiam, & interesse mysterio sacræ cœnæ. & quando etiam hoc negarent, facile probari posset ex Iustino in fine 2. Apologiæ, ex Palladio cap. 69. hist. Lausiacæ, ex Hieronymo in vita Paulæ, & ex aliis antiquis auctoribus.

Pari ratione fatentur, festum diem requirere vacationem ab opere corporali. & si id negarent, probari posset ex Hieronymo in epistol. ad Eustochium de custodia virginitatis, vbi dicit, Monachos sui temporis exerceri solitos in operibus manuum omnibus diebus, exceptis Dominicis, & similibus festis. Augustinus quoq; serm. 251. & Gregorius lib. 11. epist. 3. dicunt, festis diebus vacandum ab opere corporali.

SECUNDO nota, opus seruile posse tribus modis accipi; quædam enim sunt opera, quibus homo seruit cupiditatibus suis, nimirum peccata. & hæc non dicuntur propriè opera seruilia, sed metaphoricè tantum; non enim sunt propria seruorum, sed communia omnibus, & maximè diuitibus, & nobilibus, qui aliis dominantur: neque prohibentur hæc speciali præcepto, sed omnibus præceptis simul. Alia sunt opera, quibus homo seruit Deo, vt immolatio sacrificij, oblatio thuris, & similia. & hæc ita seruilia sunt, vt sint etiam regalia; nam seruire Deo regnare est. & hæc non modò non prohiben-

ZZZZZ z

tar;

tur, sed etiam præcipiuntur maximè die festo. Alia sunt, quibus homo homini seruit, qualia sunt quæ per se spectant ad eos, quos propriè vocamus seruos, qualia sunt omnia mechanica artificia, agriculturalum labores, & similia, & hæc propriè seruilia dicuntur, & prohibita in festis intelliguntur.

TERTIO nota, quòd licet sola ista opera per se prohibeantur in festis, tamen iustis de causis quædam spiritualia, & liberalia interdiciuntur etiam; & quædam corporalia, ac seruilia permittuntur. Liberalia, quæ prohibentur in festis, sunt quatuor; mercatum facere, agere causas, ius dicere, & iuramentum solenne in iudicio præstare, nisi ob causam pacis, vel aliam necessitatem. Ita enim habetur capit. Omnes dies, & cap. Conquestus, de feriis.

Corporalia, quæ permittuntur, sunt etiam quatuor. **PRIMO** ea, quæ ad opera religionis, vel spiritualia, per se ordinantur. Hoc modo licet in festis campanas pulsare, & olim licebat mactare oues & boues ad sacrificia, Matt. 12. *Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & sine crimine sunt.* Sic etiam licet scribere in ordine ad intellectum, vt ad parandam lectionem, vel concionem, non tamen licet transcribere, sine necessitate libros, lucris gratia. **SECUNDO**, opera illa permittuntur, quæ vel propria, vel aliorum saluti necessaria sunt, vt est labor pharmacopolarum, chirurgorum, coquorum, &c. quomodo etiam Iudæis licebat in Sabbatho educere iumenta de fouea, si fortè cecidissent, & ducere ad fontem ad bibendum, Matt. 12. **TERTIO**, opera concessa à Prælatiis. **QUARTO**, opera quæ ex consuetudine facta sunt licita. Nunquam enim Ecclesia tam seuerè præcepit vacare ab opere, quam licet Iudaica; & ratio est, quia vacatio apud Iudæos erat figura libertatorum, figuræ autem debent esse exactæ, alioqui non bene significant: nostra autem vacatio etiam si interdum significat aliquid futurum, tamen non est hic eius præcipuus finis, sed non impedire opera spiritualia.

Probatur nunc propositio; **PRIMO**, omnibus argumentis, quibus alias probauimus, Ecclesiæ præcepta obligare ad conscientiam.

SECUNDO, iure diuino præcipitur, vt aliqui dies festi obseruentur, & tamen nulli sunt certi dies à iure diuino determinati.

minati: ergo debuit esse in Ecclesia potestas determinandi certos dies, & obligandi ad eorum obseruationem. quia alioqui non seruaretur ius diuinum. si enim determinatio Ecclesie non obligat, poterunt fideles non seruare diem Dominicum, nec Pascha, nec alia festa indicta, & proinde nulla. nec enim vlla alia festa sunt, quæ seruari possint. festa enim debent esse communia toti Ecclesie. nulla autem esse possunt communia, nisi quæ indicuntur à publica potestate.

TER TIO, Mardocheus & ceteri Iudæi cum Regina Esther instituerunt festum, quod Deus non præceperat, & obligauerunt ad illud seruandum, Esther 9. *Nulli liceat hos duos dies absque solemnitate transigere, &c.* ergo idem licebit Ecclesie; nam tota causa, cur credant hæretici non licere Ecclesie obligare fideles ad istam festorum obseruationem, est, quia Deus hæc festa in particulari non præcepit; at nec præceperat festum illud Sortium, quod Mardocheus instituit.

QUARTO, antiqua Ecclesia festa cum imperio indicebat, nec fuit vnquam vllus, præter hæreticos, qui eiusmodi præcepta reprehenderit. Concilium AGATHENSE ante mille annos, cap. 47. *Missas, inquit, die Dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non presumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.* Concilium LAODICENVM ante M. C C. annos, cap. 29. *Non oportet, inquit, Christianos Iudaizare, & in Sabbatho vacare, sed operari eos in eadem die, Dominicam præponendo eidem diei.* Concilium AVRELIANENSE III. etiam ante annos mille can. 27. præcipit, vt puniantur, qui diebus festis operantur, & simul tamen damnat eos, qui Iudaico more ita vacant, vt non putent licere, parare in die Dominico quæ necessaria sunt ad victum. Similiter Concilium VI. generale can. 8. die Dominica iubet audiri sacrum, & nulla opera corporalia fieri præter ea, quæ ad victum necessaria sunt, & alia similiter necessaria. Nec est iste canon ex Trullanis canonibus. ANTISIODORENSE ante annos D C C C. cap. 16. *Non licet, inquit, die Dominico bonas iungere, & alia opera exercere.* Similia habentur in Concilio ILMATISCONENSI, cap. I. Concilium MOGUNTINVM ante annos D C C. can. 36. & 37. enumerat festa præci-

ZZZ zzz 3

pua

puia totius anni, & iubet omnino ab opere in eis diebus vacare. Vide plura decreta Conciliorum, & Pontificum, extra de feriis. Neque argumenta in contrarium concludunt; nam ad primum Magdeburgensium dico, festorum dierum cultum ex se indifferentem esse, sed posita lege esse necessarium. Ad exemplum Pauli, nego illum aliquando coluisse diem Sabbathi. concionabatur enim die Sabbathi, quia tunc inueniebat Iudæos congregatos, non quia ipse coleret Sabbathum. Porro in epist. ad Galatas non arguit Pseudoapostolos, quod obligarent ad festa, sed quod obligarent ad festa Iudaica.

Ad illud Heshusij, quod si festorum leges obligent, erit iugum Christianorum intolerabilius iugo Iudæorum, cum nos plura festa habeamus, quam illi habuerint. Respondeo PRIMO cum B. Augustino lib. contra Adimantum, cap. 16. seruare festa Iudaicè esse iugum, non autem more Christiano, quia illi non intelligebant finem vacationis, nos intelligimus.

SECUNDO dico, festa Iudæorum verè fuisse graua, quia cogebantur singulis Sabbathis non accendere ignem, non coquere cibos, non iter facere, nisi ad modicum spatium. Item oportebat eos ter in anno ad quædam festa ire in Hierusalem, etiamsi longissimè abessent: item in Paschate cogebantur per dies septem comedere azima insipida, qui Decur. 16. idèd vocatur panis afflictionis: & lactucas agrestes plenas amaritudine, & alia multa, quæ festa onerosa reddebant. At nostra festa nihil laboris habent. quis enim labor audire facrum, & vacare à quibusdam operibus?

Adde VLTIMO, quòd cum Petrus Actor. 15. legem Iudaicam, intolerabile iugum vacauit, non hoc propter festa, sed propter alias innumeras, & minutissimas cærimonias dixit, quas non tantum obseruare, sed etiam memoria retinere ferè impossibile erat. Ad testimonium Socratis dico, Socratem hæreticum fuisse Nouatianum, neque eius testimonium in dogmatibus vllius esse momenti.

QUARTA propositio. *Non tenemur diebus festis ex precepto peculiari ad non peccandum, siue ad actum contritionis, vel dilectionis Dei.* Hæc est B. Thomæ in 2. 2. q. 112. art. 4.

art. 4. & contra Scotum in 3. distinct. 27. & 37. qui dicit, homines teneri die festo ad actum dilectionis Dei internum: & contra Abulensem, ac Lyranum in cap. 20 Exodi, qui dicunt, hoc præcepto specialiter prohiberi opera seruilia, id est, peccata, & proinde omne peccatum factum in die festo esse duplex.

Probatur **PRIMO**, quia ius diuinum præcipiebat solùm abstinere ab opere seruili. si dicas, opus seruile est peccatum. contra, quia præcepta debent intelligi propriè, non metaphoricè; peccata autem non sunt opera seruilia, nisi metaphoricè. **SECUNDO**, Ecclesia determinauit tempus, & modum obseruandi ius diuinum de obseruatione præceptorum: at Ecclesia nusquam præcipit actus illos internos. **TERCIO**, id habet communis sensus fidelium. Nulli enim sunt, qui putent se nouum peccatum commisisse, si die Dominico non habuerint contritionem. **QUARTO**, actus ille internus est finis huius præcepti, non autem finis, sed media propriè imperantur. **QUINTO**, cultus internus præceptus iam erat in primo mandato; nam hic est ordo primæ tabulæ, in primo præcepto mandatur cultus cordis, in secundo cultus oris, in tertio cultus operis. **SEXTO**, præceptum de colendo Sabbathum est præceptum religionis, at contritio est actus poenitentia, non religionis. **SEPTIMO**, quia alioqui esset valde noxium tot festa multiplicare; esset enim tendere laqueos animabus.

At obiiciunt; **PRIMO**, fornicari, vel occidere hominem in loco sacro est homicidium, & sacrilegium, ergo similiter occidere, vel fornicari in die festo.

RESPONDEO, circumstantiam loci, & temporis semper aggrauare peccatum, sed non semper ita aggrauare, vt censetur nouum peccatum. Tunc enim solum fit nouum peccatum, quando circumstantia loci, vel temporis est essentialis, & intrinseca peccato, id est, quando violatur ipsum tempus, aut locus sacer. Verbi gratia, qui fornicatur, aut homicidium facit in templo, committit sacrilegium, quia per ea peccata tollitur sanctitas loci. Violatur enim templum per effusionem seminis, aut sanguinis voluntariam ex lege Ecclesiastica: at qui in templo mentitur etiam perniciosè, aut blasphematur, non

committit propriè sacrilegium, quia mendacium, & blasphemia non tollunt templi sanctitatem. Idem dico de tempore sacro. Non enim violatur tempus sacrum per quæcunq; peccata, sed solum per ea, quæ opponuntur ipsi tempori sacro, qualia sunt, non audire factum, & operari corporaliter, quæ sunt specialiter prohibita.

SECUNDO obiiciunt testimonia Augustini, qui dicit, præcepto Sabbathi prohiberi opera seruilia, id est, peccata. sic enim loquitur Augustinus tract. 3. in Ioan. & in Psalm. 32. conuersione I. RESPONDEO, cum loqui de præcepto Sabbathi, ut est generale præceptum, spiritualiter significatum per Sabbathum Iudæorum.

TERTIO obiiciunt Augustinum, qui lib. de decem chordis, cap. 3. dicit: *Melius faceret Iudæus in agro aliquid vtile, quàm in theatro seditiosus existeret: & melius femina Iudæorum domi lanam facerent, quàm tota die in neomeniis suis impudicè saltarent.*

RESPONDEO, Augustinum non velle dicere absolute esse melius, seu minus malum, die festo operari aliquid vtile, licet prohibitum tali die, quàm aliud peccatum facere. Potest enim fieri, ut aliquando sit melius, aliquando peius; nam minus malum est die Dominico operari in agro, quàm blasphemare Deum: sed è contrario, maius malum est, operari in agro die Dominico, quàm mentiri officiosè. Et tamen Augustinus videtur velle, minus malum esse die festo operari aliquid ex genere suo vtile, quàm peccatum aliquod committere. Augustinus ergo vult dicere, magis pugnare quælibet peccata cum fine sanctificationis Sabbathi, quàm opera ex se vtilia, quæ tamen prohibentur in Sabbatho; nam finis est quies mentis in Deo, cui quieti magis repugnat quodlibet peccatum, quàm distractio operis corporalis. & ideo magna est cæcitas Iudæorum, qui abutuntur ocio Sabbathi ad multa peccata committenda, ut Augustinus dicit.

OBIICIENS, si peccata magis repugnant fini huius legis, quàm opera seruilia, ergo omnia peccata prohibentur hoc præcepto magis, quàm opera seruilia; nam hoc præceptum positum est ad remouenda impedimèta cultus diuini interni. RESPONDEO, omnia peccata prohibita esse, & magis, quàm opera
opera

opera seruilia; nam peccata in nullo casu permittuntur: opera autem seruilia etiam in festo sæpe permittuntur. Non tamen omnia peccata prohibentur hoc præcepto speciali de Sabbatho, quia non erat necesse; nam iam antea prohibita erant. Opera autem seruilia prohibentur hac speciali lege, quia antea prohibita non erant.

CAPVT XI.

De Dominica die.

E Dominica die tria dicenda sunt. Primò, de eius antiquitate. Secundò, de ratione institutionis. Tertiò, de ritibus antiquis in die Dominica seruatis.

Quantum ad PRIMVM, sine dubio festum Dominicæ est antiquissimum omnium Christianorum festum; nam Ecclesia Christiana propriè cœpit in die Pentecostes. Tunc enim impletis omnibus mysteriis redemptionis, promulgatū fuit publicè Euangelium. Post hunc autem diem cœperunt omitti festa Iudæorum, & eis substitui festa Christiana; primus autem dies festus occurrens sine dubio fuit Dominicus; nam festum Natalis Domini, & Paschæ, quæ etiam antiquissima sunt, non nisi post aliquot menses occurrerunt. Attestantur autem huic antiquitati primò Scripturæ; nam Act. 20. dicitur, *Una Sabbathi cum conuenissemus ad frangendum panem,* & 1. Corinth. 16. *per unam Sabbathi unusquisq; apud se reponat, &c.*

Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 503. & Calvinus in cathena Augustini Marlorati dicunt, hæc loca intelligi de die Sabbathi, & eum diem à Paulo seruatū. Quod etiam probant Magdeburgenses ex Act. 13. vbi Paulus die Sabbathi disputat in Synagoga. At falluntur manifestè; nam in primis locum illum Act. 20. Chrysostomus & Beda exponunt de Dominica die: locum autem 1. Corinth. 16. exponunt de die Dominica omnes interpretes Græci & Latini, Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus, &c. nec solùm Catholici, sed etiam Petrus Martyr in eum locum; adde etiam (cui hæretici multum tribuunt) commentarium Erasmi tam Act. 20.

ZZZZZ 5

quam